

1919-07-03

SENDER

Axel Salto

RECIPIENT

Poul Uttenreitter

FACTS

Document type:

Letter

Language:

Dansk

General comment:

Der indgik en oversættelse af Delacroix, "Forsøg paa en Ordbog over de skønne Kunster", i det tredobbelte nummer, der afsluttede tidsskriftets II. årgang.

Sender's location:

Frederiksberg

Recipient's location:

Kerteminde

Mentioned people:

Eugène Delacroix

Otto Gelsted

Poul Henningsen

Fredrik Nygaard

Archive:

Det Kongelige Bibliotek NKS 4722, 4

TRANSCRIPTION

3 - 7 - 1919

Kære Poul

Hvordan har du tænkt dig det Omslag til Klingen, der skal da vel en Tegning komponeres ind mellem Bogstaverne? sender du mig den senere; naa der er jo Tid nok vi kan jo tale om det i Kjerteminde. Hvis der paa Grund af P. Henningsens og din Art. skulde blive os tilsendt nogle Modartikler kunde der jo være Grund til at udsende et Julinummer da det Stof ikke kan vente men foreløbig synes jeg vi skal blive staaende ved Tanken om et 3 ^{dobbelt} _Nr. Til dette har jeg tænkt at vi skulde bringe et Uddrag af Delacroix's Dagbog som kan oversættes nemt fra Tysk. Kender du den. Den er fuld af morsomt baade aktuelt og kunst- og literaturhistorisk Stof. Jeg har laant Otto Bogen, han er meget ivrig efter at faa det Stof frem. Var det ikke noget for dig at oversætte til nogle Sider af det (ev. 4 Sider)

Det er meget let Tysk (oversat fra Fransk); det rene Morskabslæsning. Ellers har vi faaet tilsendt et nyt Digt af Nygaard som efter Ottos Mening er virkelig godt, jeg har ikke set det. Endvidere har jeg faaet vedlagte anonyme Digt tilsendt. Vil du ikke sende det til Otto naar du er færdig med det saa kan han ogsaa tage Stilling til det. Endvidere sender jeg 4 Digte jeg lige nu modtog maaske du ogsaa vil sende dem videre.

Venlig hilsen

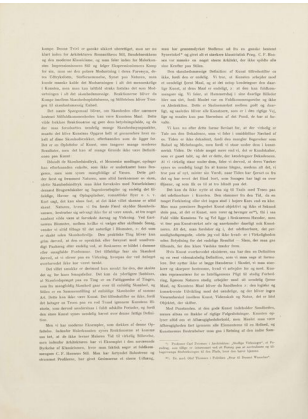
Din hengivne

Axel Salto

[vertikalt i venstre margin]:

Jeg havde selv tænkt at tegne Omslaget til den færdige 2den Aarg. Jeg har ogsaa syslet med det. Har du tegnet noget?

OMTALTE VÆRKER

menhæng. Moderne Skulptur har lært os Ligegyldigheden for Overfladen og Troen paa den indre Ekspansion, som kun er synlig ad en sjælelig Omvej. Ganske det samme gælder Maleriets Ekspansion, og i Arkitekturen bliver Planen og Planens Afhængighed af Opstalten et fuldt afgørende, men fuldt ud usynbart Moment. Det synsmæssige er aldeles ikke det afgørende, men blot Bivirkningen, ad hvilken vi ganske vist i Almindelighed naar til Forstaaelsen af Værket. Det er dekadent og ganske i Traad med Overvurderingen af Skønhedsbegrebet, naar en Tids Kunstnere sætter det synsmæssige i Højsædet.

Forslag til Malerne om at studere Professor Hjemslevs geometriske Tegninger, fordi de ser smukke ud^{*)} eller til Arkitekterne om at skabe tilsvarende Virkninger til Ingeniørernes Gasreservoirer, maa derfor tilbagevises som hvilende paa et falskt Grundlag. De geometriske Tegningers Værdi ligger deri, at man (ad Synets Vej) ved sjæleligt Arbejde og med de fornødne Forudsætninger naar til de geometriske Sandheder, som skulde siges. Vi kan da kun beundre Dybden af disse Sandheder og den knappe og klare Form, hvorunder de bydes os. En Beundring af Tegningernes Udseende og de Figurer, de danner, er ufrugtbar. Thi vi ved, at de maa være smukke, da de er skabt uden noget Sideblik til Skønheden. Hvad Gasreservoirernes virkelige Værd angaar, da heron den naturligvis paa deres ingeniørmæssige Godhed, og det gaar dem, som det gaar Flyvemaskinerne, deres Skønhed staar kun til en bedre teknisk Løsen fremkommer. Men de har naturligvis i Virkeligheden intet mistet i Værd, de synes os kun upraktiske og derfor stødende paa Baggrund af den nye Type. At man allerede har og stadig skaber noget til Gasreservoirerne svarende inden for Husbygningen, viser al praktisk Landbyggeri igennem Tiderne. Men har det noget med Arkitektur at gøre? Vi ved, at det er smukt, naar blot ikke Skønhedsansen er taget med paa Raad. Dette er det prekære Punkt ved de fleste moderne Landbygninger, og det staar, takket være skønhedsmæssig Indflydelse fra klogere Steder, ilde til for den nærmeste Fremtid.

Ved Siden af det skønhedsmæssige Moment, ser man atter og atter et andet Forhold fremdraget og gjort til Maalestok for Værdien af ydet Kunst, og det er Dybden af den menneskelige Følelse, der ligger bag Ydelsen. Følelsens Magt sættes endog saa højt, at man anser den for en sikker Garanti imod den videnskabelige Kunst, som man frygter, og man kan høre anskrevne Kritikere med Ængstelse hævde, at skal Ønsket om et videnskabeligt Arbejde i Kunsten vinde Sejr, saa maa først det erotiske Liv helt omlægges efter videnskabelige Principper — en underlig Insinuation imod Videnskabsmandens Form for erotisk Liv. Man ser ogsaa et Billede af Svaner, som parrer sig, fremhævet udelukkende paa Grund af dette Sujet: fordi det behandler en saa stor Følelse^{**)}. Om man nu gennemgik de fastslaaede store Kunstværker ud fra dette Synspunkt, da blev det sikkert med et pauvert Resultat. Vi vil stadig ikke lade os overbevise om, at det er Ørnen og Muslingeskallen

og Johannes' Fromhed i Holdningen, der gør Bramantinos Billede til »en lydløs Maskine, der gaar Dag og Nat, men det kan indses, at skal en Følelse lægges til Grund for Kunsten, saa egner Parringslysten sig udmærket paa Grund af sin Styrke og Magt over Sindene. Vi er her inde paa Livet af den eneste Maalestok, vi kan anvende for Følelsen, nemlig Styrken, Intensiteten. At tale om en Følelses Dybde eller Overfladiskhed er blot en Omskrivning, og i Kunst kan der selvsagt ikke blive Tale om en Søndring mellem god og ond Følelse, men kun imellem stærk og svag. Ser vi efter dette paa Romantiken, som vi foragter saa omhyggeligt, da staar Nutidens Papirer sandelig slet. Thi der kan ikke herske Tvivl om, at de dengang lagde et større Fond af stærke og alt opslugende Følelser i deres Arbejde end vi, som nærmest hælder til Anskuelsen »lidt af hvert«, lunken Følelse og halv Videnskabelighed.

Det er galt at stille den menneskelige Følelse op som Betingelse for Kunstdydsen, fordi Følelseslivet stort set ikke ejer nogen Mulighed for Udvikling. Kultur og Forfinelse er blot en Tilspidsning af Følelsen. Raahed og Godhed indtager den samme Plads som altid. Det erotiske Liv har ikke udviklet sig i Intensitet igennem Tiderne, hvorfor da kampe i dette døde Stof. Hvis Maalet er at udtrykke den stærkeste menneskelige Følelse, saa er Kunstens Maal naaet med Negerskulpturen, og vi kan opgive Bestræbelserne.

At Kunstens Maal kunde være og en Overgang har været en Undersøgelse af den stærke (og svage) menneskelige Følelse, er der vistnok fra moderne Kunstnere, der vil anerkende. Men derved giver vi den realistisk-psykologiske Kunst sin Plads som videnskabelig Kunst eller snarere som Videnskab — maaske en noget afsides Plads, fordi den Tid arbejdede saa lidt med Kunstens eget Væsen, med Elementerne og Kompositionen.

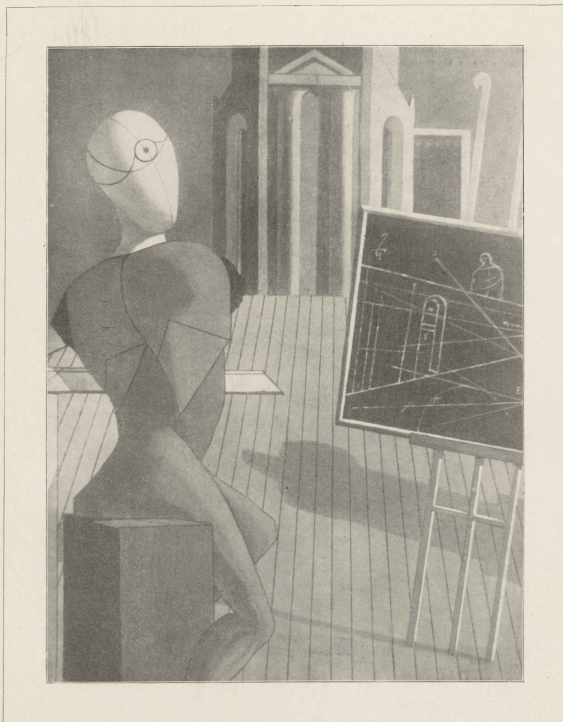
Vi ser den menneskelige Følelse for os som en So i Bevægelse, vi tænker os en ubevægelig Undergrund af Drift og Instinkt, medens Skønhedsfølelsen bevæger sig som Bølger oven over. Vi tror, at Bølgerne skrider frem og at der sker noget, men Fysiken lærer os, at hver Partikel blot gaar i en Cirkel, go at ikke en Draabe naar fra den ene Bred til den anden.

Det er nyttigere at fastslaa, at den Dekadence, hvorpaa vi tror saa fast og hvorm vi taler saa frit, den staar vi midt i. En Tid, hvor alt bygges op paa det synlig skønne, hvor Skoler styrter Skoler i Skønhedens Navn, hvor Skønheden i det tilfældige bragte Romantikernes til at fremstille det villet tilfældige. Den fattige Skønhed i Stedet for den rige. Den rene Stil har lokket os til rene Stiløvelser, Naivitets Skønhed til det villet naive, Skønheden i det gamle til det villet ældede. De stofflige Virkninger og Patinaen slog Benene fra os. Vi vidste ikke, at Verden ejer et Fond af Skønhed, som vi har forringet ved at beskæftige os med det og kun kan berige ved at lade haant om det.

Vi maa som Videnskaben bort fra det menneskelige og subjektive. Kun i det umenneskelige og Trangen til Abstraktion kan der spores et Fremskridt og gores et Arbejde, hvis Facit ikke som nu ved enhver Opgørelse bliver Nul.

Paul Henningsen.

^{*)} Dozent Wancher i Politiken: »Nogle Betragtninger om moderne Kunst.«
^{**)} V. W. i Klingen: »Svar til Otto Gelsted og Paul Henningsen.«

„DYSMORPHISMEN“

I en Anmeldelse i »Fyns Venstreblad« af »Moderne Kunst og Sindssygdom«, de fem Svar til Professor Salomonsen, fremhævede jeg Billedhuggeren Joh. C. Bjerg's og skrev:

»Han (Bjerg) indtager et Standpunkt, som det kun vilde have været naturligt, om alle de Kunstnere havde indtaget, hvem Prof. Salomonsen søger at ramme. Professoren, der som det fremgaar af hans Svar i Politiken til Dr. Helweg, selv er let at saare, har jo nemlig — enten han har villet det eller ej — ikke

kunnet undgaa med sine Betragtninger at fornærme en større Kreds af Kunstnere, hvis Fortjenester han er ude af Stand til at forstaa eller vurdere.« — I samme Retning udtalte Dr. Oluf Thomsen sig i et Indlæg i Politiken.

Hertil bemærker Professor Salomonsen i Tilskuerens Junihæfte, at det unægtelig forbavser ham en Smule, at nogle af de dysmorphistiske Mestre formentlig har følt sig fornærmede over, at han har udtalt den Mening, at deres kunstneriske Ydelser

gjorde et psykopatisk Indtryk, thi dels er vi jo saa at sige alle sammen en Smule psykiak abnorme paa et eller andet Punkt, dels er der da intet krænkende i Betegnelsen.

Professoren har i Anledning af den Polemik, som hans psykopatiske Forskriver og arrogante Kunstbetragtninger har bragt ham op i, alvorligt (!) bestræbt sig for at finde en Glose, der i det videnskabelige Sprog kunde benyttes paa Patienterne (o: Dysmorphisterne)! Han har tænkt lidt paa »sindsvæklende«, men er ikke helt tilfreds; Dagligtalen derimod rummer en Righed paa adekvate Betegnelser: »kulre«, »en Skrueløs«, »Fluer i Hovedet« o. s. v. — Alt dette er jo baade morsomt og aandfuldt og altsaa sidst af alt ment som nogen Fornærmelse — ligesaa lidt som Parallelen mellem moderne Kunst og Koprophili, »det sorgelige og frastødende Symptom, at Patienten spiser sine egne Ekskrementer«! Her er det snarere Lægen, den rare Mand, der taler! —

I den samme Anmeldelse tillod jeg mig at spørge, hvad Professorens Mening var med at navne »Le petit messenger« i Forbindelse med det med saa stor Dygtighed organiserede Reklameapparat, der skal have befordret Sindssygen. Ikke noget Svar.

Derimod er Professoren ikke fri for at hovre over, at han ikke har faaet noget Svar paa sit Spørgsmaal om *Meningen med Dysmorphien i Plastik og Grafik*. Her er Rhodos! her skal I springe! »Hvis min lille Bog overhovedet har haft nogen Fortjeneste,« skriver han, »saa er det just den, at begrænse Forhandlingen om den expressionistiske Kunst til Dysmorphismen, til et enkelt og simpelt Spørgsmaal, der er af saa central Natur, at dets præcise Besvarelse rimeligvis vil indeholde Nogen til Forstaaelsen af hele Retningen.« — Det kunde synes underligt, at overhovedet ingen, har følt Trang til at udtale det forløsende Ord, om ikke for andet saa for at hjælpe Professoren ud af hans Vanskeligheder.

Men det har sine Grunde: For at kunne besvare dette Spørgsmaal, maa man selvfølgelig først acceptere Begrebet Dysmorphisme, et Ord, der er dannet af et græsk Adjektiv, der betyder *baade* vanskabt og hæsleg. Men man kan dog godt erkende, at en Form er vanskabt, uden at kunne erkende, at den er hæsleg.

I en Kritik — ligeledes i »Fyns Venstreblad«, den 26. Marts d. A. — har jeg søgt at paavise, at naar Professor Salomonsen (mærkeligt nok) anerkender Berettigelsen af den bekendte *franske* Formel: *déformation da vrai en vue d'un reformant de l'expression* og i denne Sammenhæng bemærker, at alt afhænger af den kunstneriske Sans og Takt, med hvilken Formelen anvendes, har han her gjort en Indrømmelse, der river hele Grundlaget bort under hans Betragtninger. Diskussionen er hermed flyttet over paa et andet Felt, nemlig paa det æstetiske, hvor den hører hjemme: den psykopatiske Bestemmelse af det kunstneriske er overholdiggjort. Om et Kunstværk er frembragt af en syg eller af en sund, vil det aldrig være muligt at afgøre ud fra almindelige Synspunkter, men det er ogsaa indeligt ligegyldigt. Det afgørende er, om den Brug, der er gjort af de kunstneriske Midler har ført til deres Maal, om Værket er lykkedes.

Hertil har Professor Salomonsen intet haft at bemærke, skønt den samme Kritik senere med megen Styrke blev gjort gældende i »de fem Svare«. —

Naar man har fulgt den af Professor Salomonsen og hans Faktotum, den svenske Professor *Bror Gadelius* forarsagede Diskussion, synes der kun at være en Forklaring mulig paa deres Holdning, nemlig den af Professor Salomonsen selv antydede, hvor han skriver: det drejer sig om gamle, ensidigt trænede Hjerners Mangel paa Evne til at forstaa eller værdsætte det nye.

Betegnende for de æstetiske Kvalifikationer i disse medicinske Kredse, den Tankeløshed, hvormed der spilles med Problemerne, er navnlig et Brev fra Professor Gadelius til Professor Salomonsen, (Hospitalstidende, Nr. 15—1919), hvor det bl. a. hedder:

»Jag har fråget mig allvarligt (!) och med interesse . . . , hvarför man med sådant föråkt vänder ryggen åt naturen, och jag undrar om ej någon skuld kan sökas i den omsändigheten, at människorna måst uppgifva sin tillfån med den moderna teknikkens hjälpmedel, fotografien och trefårtrycket. Fotografien är ju hors concours och förmår med lätthet och i et ögonblick åstadkomma långt bättre saker än hvad penna och riststift med svett och möda lyckats framskapa. Ännu återstår färgen. Men: det er blott en tidsfråga när tekniken också eröfrar färgen. Konsten har af kulturen fördrifvits från sine ursprungliga betesmarker och söker nu med Picasso »sländigt nya vägar, ind i det förlorade landet, som han sett från Nebos topp.« Ja, så har jag trott mig kunna förklara en del af den moderna konstens uppror mot naturen.«

Er det lykkedes Hr. Gadelius at finde nogle Taabeligheder frem hos visse expressionistiske Ordgydere, saa har han da til Gengæld i Linier som disse slaet enhver Rekord.

Men ogsaa Professor Salomonsen har dokumenteret sig tilstrækkeligt; — der er efter hans Piece ingen Tvivl om, hvad han forstaa ved Kunst. Senere har han ganske vist været paa Grønningen og fundet Glæde ved en Del af de udstillede Arbejder, bl. a. en »naturtro Fisk« af Loftus — men alligevel. Det lønner sig ikke at fortsætte med Diskussionen, hvis jeg har Ret i min Paastand om, at det er paa et æstetisk Grundlag den maa føres. —

Der er i Øjeblikket næppe nogen af vore kritiske Æsteter, der har Betingelse for bedre at blive hort end Docent *Vilhelm Wanscher*. Han ødelegger ganske vist bestandig Indtrykket af sig selv, men man glemmer det igen; han kan være uoplagt og skrive utilladelig sløjt, men i næste Omgang fyndigt og inspiret — smittende som ingen anden.

Det er derfor ærgerligt at maatte fastslaa, at Wanschers Kendelse i Striden om den moderne Kunst kun er egnet til at opmuntre Publikummerne. Han hævder saaledes i en Kronik i Politiken for 3. April d. A.: »Kunstneren som skabende Aand«, at »Aanden vantrives«, og »Forklaringen er vel den, at man stadig har villet reformere Kunsten ad teknisk og naturalistisk Vej i Stedet for at give den en kunstnerisk naturlig Anvendelse og forædle dens menneskelige Værdier«.

At Aanden virkelig skulde vantrives under det rige Spil af Muligheder, der netop nu udfolder sig i Kunsten, er lidet troligt; men selv om det skulde være Tilfældet, er Forklaringen i hvert Fald forkert. Hvis vi ikke fastholder det tekniske i strengeste Forstand som Værdikriterium, saaledes at vi opfatter en Forædling af det tekniske som en Forædling af Kunstens menneskelige Værdi, vil vi meget snart ende i den rene Slott-Møllerianisme. — For yderligere at understrege, hvordan han vil have sin Paastand om, at Aanden vantrives, forstaaet — og i Opposition til det expressionistiske Feltraab: »Bort fra Naturen!« — hævder Docent Wanscher, at »Naturen er skønnere end al Kunst«(!), og at *Knud Rhyms* Billede fra Grønningen af »sto Svaners Elskov i Fart gennem Vandet« skønt ikke helt godt alligevel er »mere kunstnerisk end det meste andet, fordi *det er et stolt Søn, han har malet.*«

Jeg begriber ikke, hvordan Docent Wanscher efter dette har kunnet tillade sig at komme med et Hip til Dr. *Oluf Thomsen* for hans »typiske Lægmandssentimentalitet«. Eller skulde Fagmandssentimentaliteten maaske være mere værd?

Paul Uttenreiter.

Hilsen fra Fredrik Nygaard.

Damperen.

Aa, Damper, stærke Damper,
tag mod min ellevilde Tak,
mens du til Skagerak mod Sommersøen stamper,
stamper, stamper —

Aa, hvor jeg elsker din koncise Form!
Jeg savner ingen lyrisk Fok og Klyver,
men gir min Sjæl for din Maskines Trods.

Aa, jeg forstaa, at man kan græde,
naar man flyver — — —
„Kong Haakon“ Skagerak 11/4 1919.

Edinburgh.

Soldater,
Soldater,
Soldater.
En stolt By.
En Sten-By.
En frejdig, enerverende Kraftby
Plakater,
Plakater,
Plakater.
Farvel Edinburgh!
Edinburgh 11/4 1919.

Callander.

Skotlands stille Højsommer.
De soldsede Bjerge.
Saa blaa — —

Den hede, gule Gyvel.
De svale Rhododendrons.
Sækkepiberne — —

Callander!
Lille By.

Dit runde Navn
skal steds slynge sig
forfriskende om mit Hjerte.

Her vakte to lattermilde Danskere
Ancaster Hotellets Harm
ved at hyle af Grin under Lunchen.

Og her forsøgte samme Danskere
Tilnærmelser til skotske Piger,
idet de hev Chocolate
ind gennem Pigernes Vindu.

Lykke skabtes dog ikke,
trods megen Villighed
paa begge Sider.

Thi de kunne Piger
lukkede pludselig Vinduet,
skrekklagne!

Længe sad vi og stirred
paa det lukkede Vindu.
Hvad gik der for sig derinde?

Mon deres Fader,
som (det stod at læse paa Døren)
var en væmmelig *coal merchant*,
havde opdaget Flirten
og nu gav dem en ordentlig Omgang?
Græd de og nød dog Skyllen,
eller —

Ak.
Aldrig vil Gaarden løses,
thi i Morgen for Daggy
forlader vi jo Callander,
den lille By under Bjergene — —
Callander 11/4 1919.

3-7-1899

Kære Poul

Hvordan har du tænkt dig det Omstøt til Klingens, der
 skal da vel en Tegning komponeres ind mellem Begynderne. I sender
 det mig den senere; naar det er jo Tid nok vi kan jo tale om det i
 Kjørtimende. Hvis du paa Grund af P. Henningsens og den Art. skæbte
 blive og tilvænte nogle Modartikler kunde du jo være Grund
 til at indsende et Julenummer da det Stof ikke kan vente
 men foreløbig synes jeg især skal blive staaende ved Tanken om et
 3 delbet Nr. Til dette har jeg tænkt at vi skulde bringe
 A. N. Høeg af C. L. Croer's Dagbog som kan oversættes nemt fra
 Tysk. Kendes du den. En a fuld af morsomt godt abtalt og
 kunst- og literaturhistorisk Stof. I har læst Otto Røge, kan
 se meget ivrig efter at få det Stof frem. Var det ikke
 noget for dig at oversætte til nogle Lieder af det (ev. 4 Lieder)
 det er meget let Tysk (oversat fra Fransk); det er en Marshall's Løsnig
 Eller har vi faaet tilvænt et nyt Bist af Niggard som efter
 Otto's Mening er virkelig godt, jeg har ikke set det. Endvidere har
 jeg faaet vidste mange Bist tilvænt. Vel du ikke sende
 det til Otto naar du er færdig med det saa kan han ogsaa
 tage Stilling til det. Endvidere sender jeg 4 Bist jeg lige nu udsty
 maaske du ogsaa vil sende dem videre.

Venlig Hilsen

Den kære Poul

Jeg har vel tænkt at
 I har ogsaa meget med det.
 Hvis du har Tid til det
 om muligt vil jeg gerne høre om det.